

El panorama social de la lengua catalana a Menorca

CONSELL INSULAR
DE MENORCA

PLATA
FORMA
PER LA
LLENGUA
MENORCA

Índex

1. Introducció.....	2
2. Perfil sociolingüístic dels habitants de Menorca	3
2.1. Coneixement de la llengua catalana	3
2.2. Perfil sociolingüístic	4
2.2.1. Llengua inicial, llengua habitual i edat	6
2.2.2. Llengua inicial, llengua habitual i lloc de naixement.....	7
2.3. Comportaments sociolingüístics.....	8
2.3.1. Comportament davant un desconegut	8
2.3.2. Comportament davant d'un interlocutor que parla castellà	10
3. Capital simbòlic de la llengua	13
4. Consum cultural	14
5. Unitat i model de la llengua	15
5.1. Nom de la llengua	15
5.2. Unitat de la llengua	15
5.3. Model de llengua	18
5.3.1. Model de llengua a l'escola	18
5.3.2. Model de llengua a IB3.....	19
6. Conclusions.....	20

1. Introducció

Tot seguit es presentaran una sèrie de dades que tenen com a objectiu descriure quina és la situació del català a l'Illa de Menorca. Aquestes dades, sorgeixen d'una enquesta elaborada per Plataforma per la Llengua amb el suport del Consell de Menorca i que aborden la realitat del català des de diferents punts de vista: usos lingüístics, competències, comportaments lingüístics i percepcions sobre la llengua. Les dades que presentarem sorgeixen d'una enquesta telefònica feta entre els mesos de novembre del 2021 i de gener del 2022 a una mostra representativa de la població menorquina.¹

L'estudi es dividirà en cinc parts: en primer lloc es definirà el perfil sociolingüístic de la població, analitzant les competències lingüístiques, la llengua inicial i la llengua habitual dels menorquins. En segon lloc, s'analitzarà el seu comportament lingüístic en algunes situacions determinades (l'ús de la llengua amb un desconegut i l'ús amb els interlocutors que parlen en castellà. La tercera part de l'estudi abordarà el capital simbòlic del català, és a dir les opinions i percepcions de la població menorquina respecte de la utilitat de conèixer i parlar la llengua de cara al futur dels infants i joves. En el cinquè apartat tractarà sobre la percepció respecte de la unitat de la llengua i, en darrer terme, sobre el model de llengua en dos àmbits molt importants: l'escola i la televisió pública.

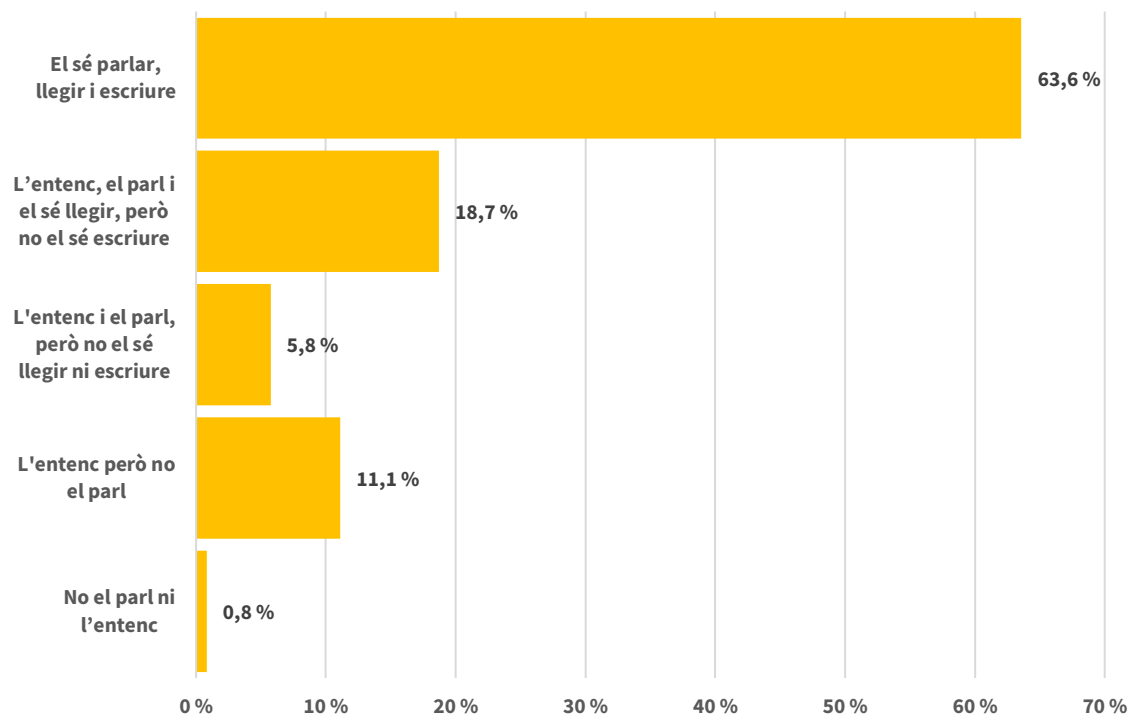
¹ L'error mostral per al conjunt de la mostra de $\pm 5.64\%$ per a un interval de confiança del 95% i sota el supòsit de màxima indeterminació (on $P=Q=50\%$).

2. Perfil sociolingüístic dels habitants de Menorca

2.1. Coneixement de la llengua catalana

En primer lloc, s'analitzarà el coneixement del català (Gràfic 1). Les dades mostren el nivell de competència en català declarada pels mateixos enquestats, als quals se'ls va proposar les 5 opcions de resposta que es poden veure en el gràfic.

Gràfic 1: Coneixement del català de la població de Menorca

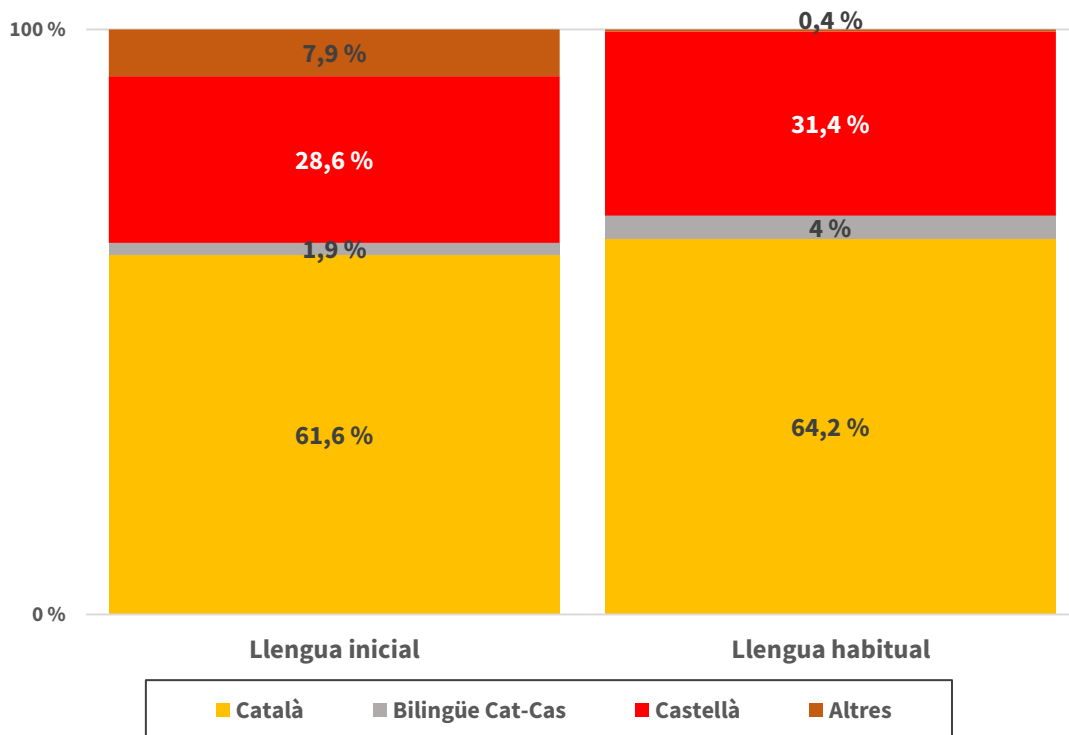

En general, el nivell de coneixement del català entre els habitants de Menorca és molt elevat: només hi ha un 0,8 % de la població que no entén ni parla el català. És a dir, gairebé el 100 % de la població declara que l'entén. D'aquestes mateixes dades es desprèn que el 74,2 % de la població sap parlar el català i que més de la meitat de la població (51,2 %) domina les 4 habilitats (entendre, parlar, llegir i escriure). Per últim, un 18,7 % declara que només entén el català, però que no domina cap de les altres habilitats.

2.2. Perfil sociolingüístic

Tot seguit (Gràfic 2) observarem les dades de dues de les variables més importants en sociolingüística: la llengua inicial i la llengua habitual. La primera fa referència a la llengua que els enquestats varen parlar a ca seua quan eren petits. La segona fa referència a la llengua o llengües més utilitzades habitualment en el seu dia a dia.

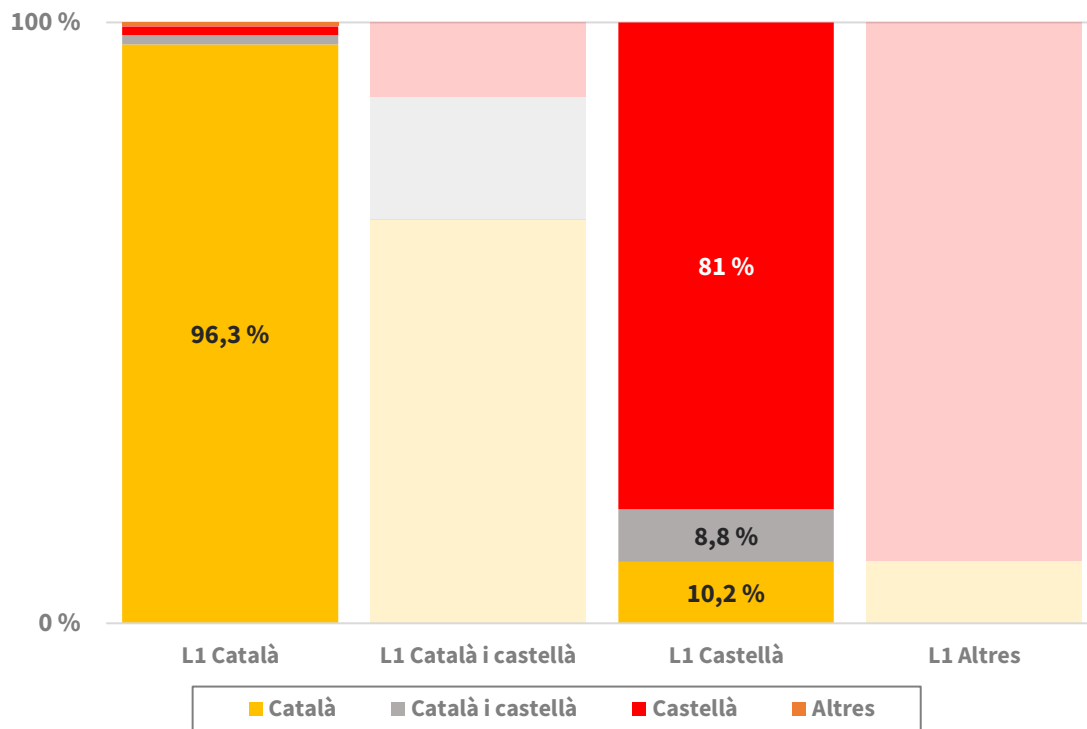
Gràfic 2: Llengua inicial i llengua habitual dels habitants de Menorca

Més del 60 % dels menorquins són catalanoparlants, tant pel que fa la llengua inicial com la llengua habitual. El percentatge corresponent al castellà està a prop del 30 % en les dues variables estudiades. Els usos bilingües son lleugerament superiors en el cas de la llengua habitual (4 %) que en la llengua inicial (1,9 %) i l'ús de les altres llengües segueix la dinàmica oposada (7,9 % com a llengua inicial i 0,4 % com a llengua habitual).

L'encreuament de les dues variables ens permet d'observar el comportament dels diferents grups lingüístics i fer així una comparativa entre els usos en l'àmbit familiar (llengua inicial) i al social (llengua habitual). Al Gràfic 3 es pot observar de forma detallada quin són els usos lingüístics dels catalanoparlants, castellanoparlants, bilingües i al·loglots inicials.

Gràfic 3: Llengua habitual segons llengua inicial

Els valors mostren que hi ha una relació significativa entre les variables (Khi quadrat<0.05) però en el cas dels bilingües i parlants d'altres llengües no hi ha mostra suficient.

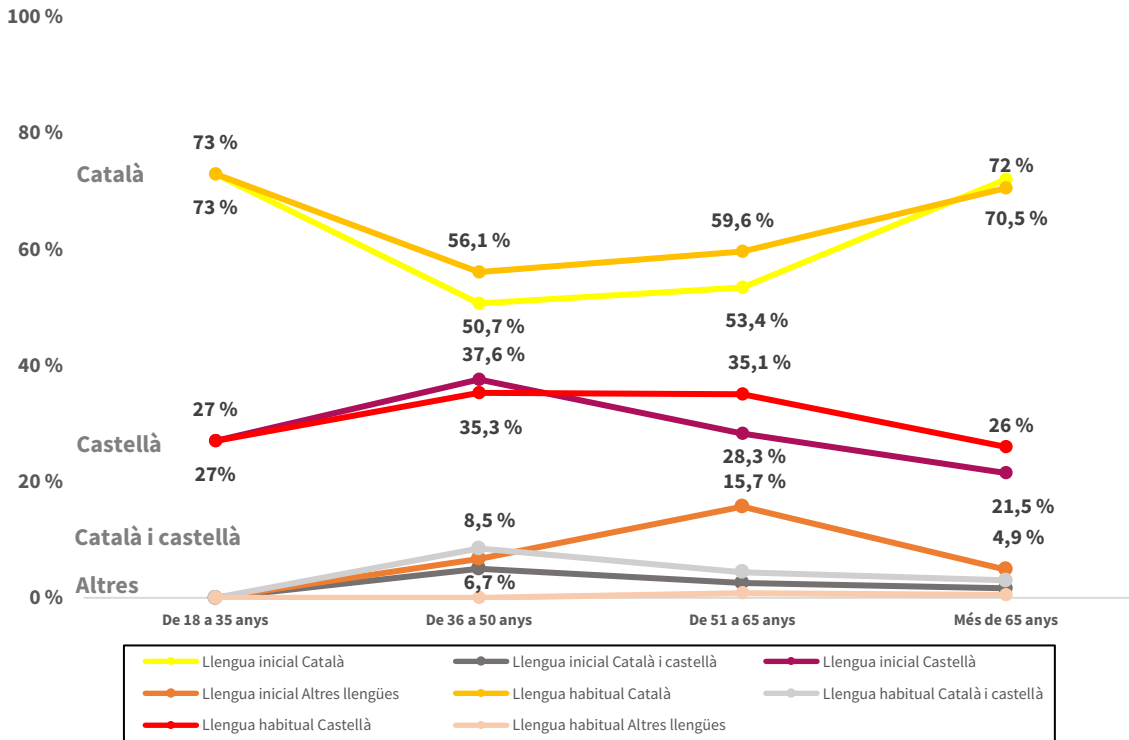
Hi ha un alt percentatge de manteniment de la pròpia llengua en l'ús social, tot i que hi ha diferències rellevants si comparem els dos grans grups: Mentre que gairebé la totalitat (el 96,3 %) dels que tenen el català com a llengua inicial utilitzen habitualment el català de forma exclusiva, aquest percentatge baixa fins el 81 % en el cas dels castellanoparlants. Dit d'una altra manera: l'ús del català per part dels castellanoparlants, ja sigui de forma exclusiva (10,2 %) o conjuntament amb el castellà (8,8 %) és molt més alt que no l'ús del castellà per part dels catalanoparlants, el qual és residual.

Pel que fa els altres dos grups lingüístics, els resultats no són estadísticament significatius a causa de la poca mostra, si bé les dades duen a indicar que el comportament dels bilingües s'assimila al dels catalanoparlants i el dels al·loglots al dels castellanoparlants.

2.2.1. Llengua inicial, llengua habitual i edat

Tot seguit, mostrarem les dades de la llengua inicial i la llengua habitual segons les edats de la població menorquina (Gràfic 4).

Gràfic 4: Llengua inicial i llengua habitual i edat

Els valors mostren que hi ha una relació significativa entre les variables ($\chi^2 < 0.05$)

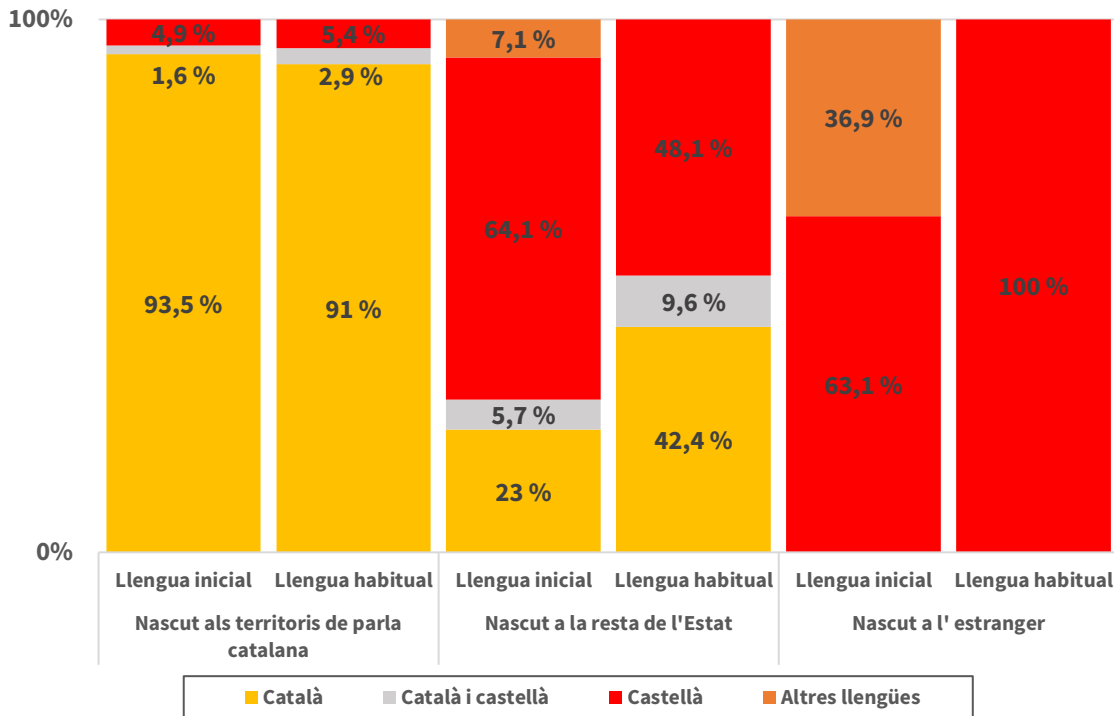
En general no hi ha gaire diferències entre les dues variables en les diferents cohorts d'edat i totes dues segueixen una mateixa tendència en les quatre franges d'edat.

El català és la llengua majoritària tant entre els més joves com entre els més grans: prop del 70 % de la població dels dos grups tenen el català com a llengua inicial i com a llengua habitual. En les dues franges d'edat centrals el percentatge també representa una majoria de la població, però amb percentatges d'entre el 50 % i el 60 %.

2.2.2. Llengua inicial, llengua habitual i lloc de naixement

Si bé no hi ha gaire relació entre els usos lingüístics i l'edat, al Gràfic 5 es pot veure que el lloc de naixement sí que és una variable important a l'hora d'explicar la llengua inicial i la llengua habitual de la població menorquina.

Gràfic 5: Llengua inicial i llengua habitual lloc de naixement

Els valors mostren que hi ha una relació significativa entre les variables ($\chi^2 < 0.05$)

Gairebé tota la població nascuda als territoris de parla catalana té el català com a llengua inicial i com a llengua habitual. En els dos casos el percentatge supera el 90 %.

Amb els nascuts a la resta de l'Estat, però, sí que hi ha una diferència important entre la llengua inicial i la llengua habitual: el castellà és la llengua inicial majoritària (64,1 %), però l'ús d'aquesta llengua disminueix fins a l 48,1 % quan es tracta de la llengua habitual i, per tant, l'ús del català com a llengua habitual augmenta 20 punts (del 23 % com a llengua inicial al 42,4 % com a llengua habitual).

En l'únic grup on el català no hi és present és el dels nascuts a l'estranger: entre aquest col·lectiu, el castellà és majoritari: un 63,1 % el té com a llengua inicial i un 100 % com a llengua habitual.

2.3. Comportaments sociolingüístics

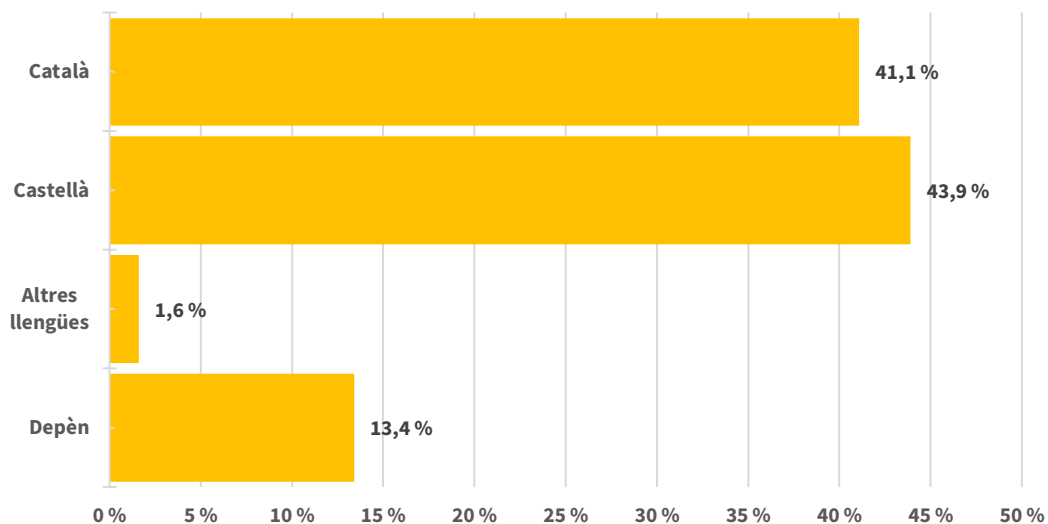
Fins ara hem analitzat el perfil sociolingüístic de la població menorquina i hem vist que el català és la llengua majoritària, tant pel que fa la llengua inicial com pel que fa la llengua habitual. En aquest apartat ens centrarem a analitzar quin és el comportament lingüístic dels menorquins, és a dir, més enllà del seu perfil, conèixer quin és l'ús lingüístic en situacions determinades.

La primera d'elles és la llengua amb què s'adrecen a un desconegut (Gràfic 6) i la segona, la llengua utilitzada quan l'altre interlocutor s'adreça en castellà (Gràfic 7).

2.3.1. Comportament davant un desconegut

Les dades del Gràfic 6 surten de la pregunta "En quina llengua parla quan s'adreça a una persona que no coneix?" i, tal com es pot observar, hi ha canvis importants respecte d'allò que hem vist a l'apartat anterior.

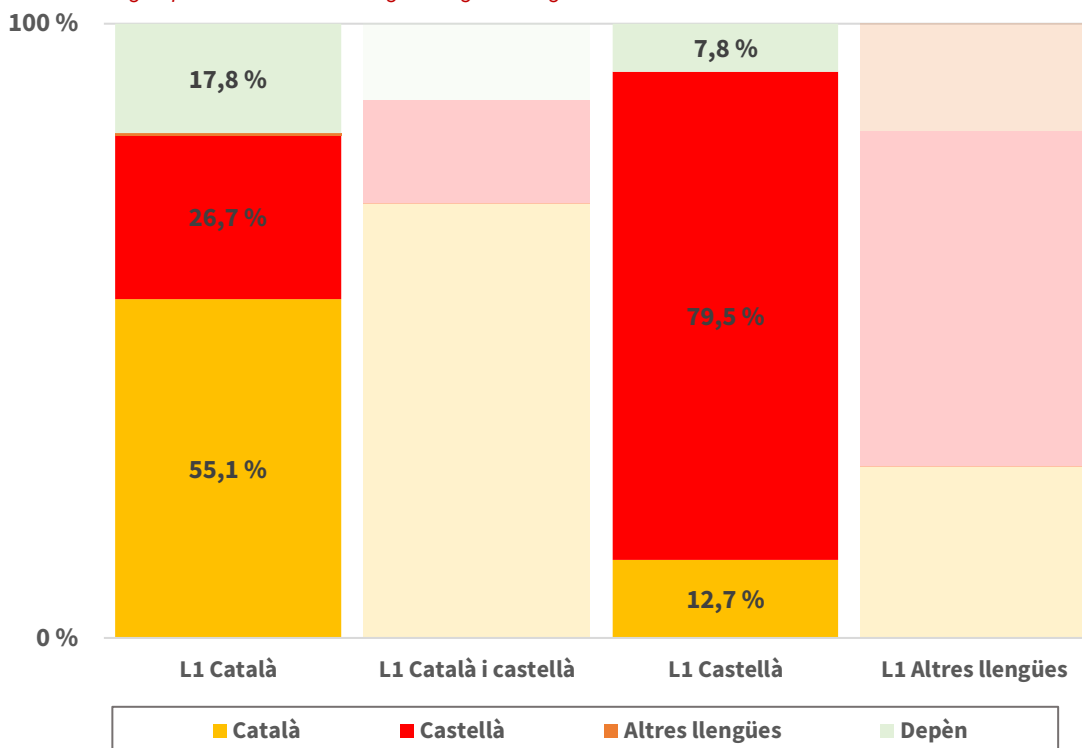
Gràfic 6: Llengua parlada amb desconeguts

En el cas de la llengua amb desconeguts, veim com la dinàmica observada a les primeres taules no es compleix, atès que el castellà és la llengua més utilitzada a l'hora de parlar amb desconeguts. La diferència amb l'ús del català, però, és molt petita, ja que els dos percentatges representen poc més del 40 % de la població.

Per tal d'entendre per quina raó es produeixen els canvis entre el perfil sociolingüístic i el comportament de la població menorquina, és interessant observar quin és el comportament per part dels dos principals grups sociolingüístics (Gràfic 7), tot creuant les variables "Llengua inicial" i "Llengua amb desconeguts":

Gràfic 7: Llengua parlada amb desconeguts segons llengua inicial

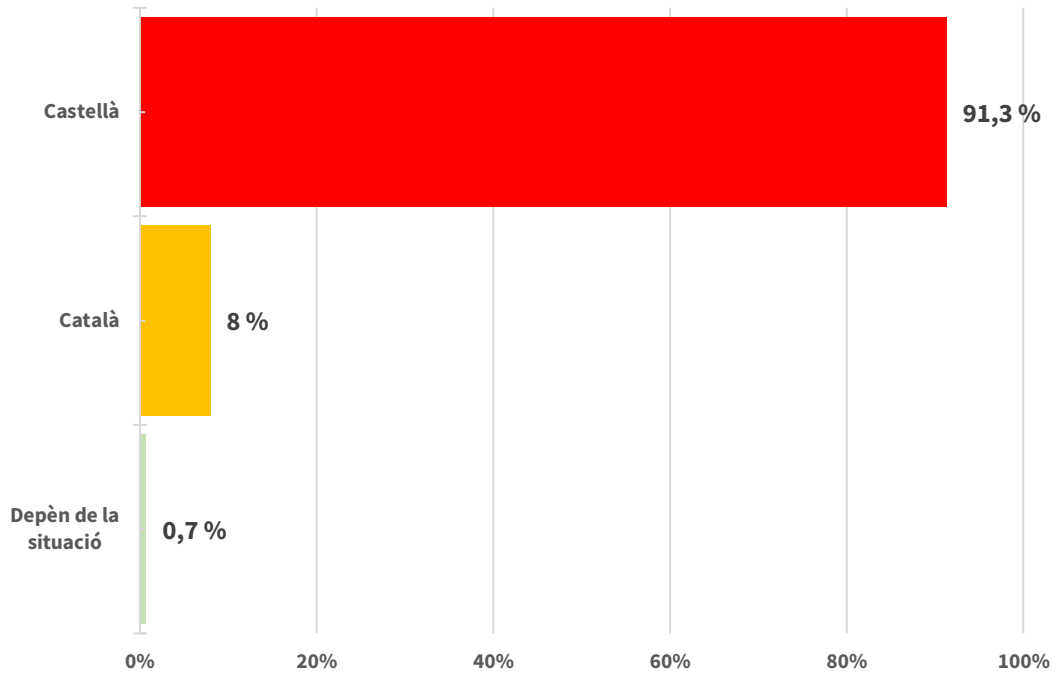
Tot i ser el grup majoritari de la població, només un 55,1 % dels catalanoparlants utilitzen la seva llengua inicial a l'hora d'adreçar-se amb els desconeguts, fet que contrasta amb la relativa al comportament dels castellanoparlants, un 79,5 % dels quals manté la seva llengua.

Un quart dels catalanoparlants, de fet, utilitza directament el castellà, mentre que un 17,8 % no té un comportament clar, atès que declara que el seu ús lingüístic depèn de la situació. Com és lògic, el percentatge dels castellanoparlants que utilitza el català (12,7 %) i dels que declaren que depèn (7,8 %) són més baixos que el dels catalanoparlants.

2.3.2. Comportament davant d'un interlocutor que parla castellà

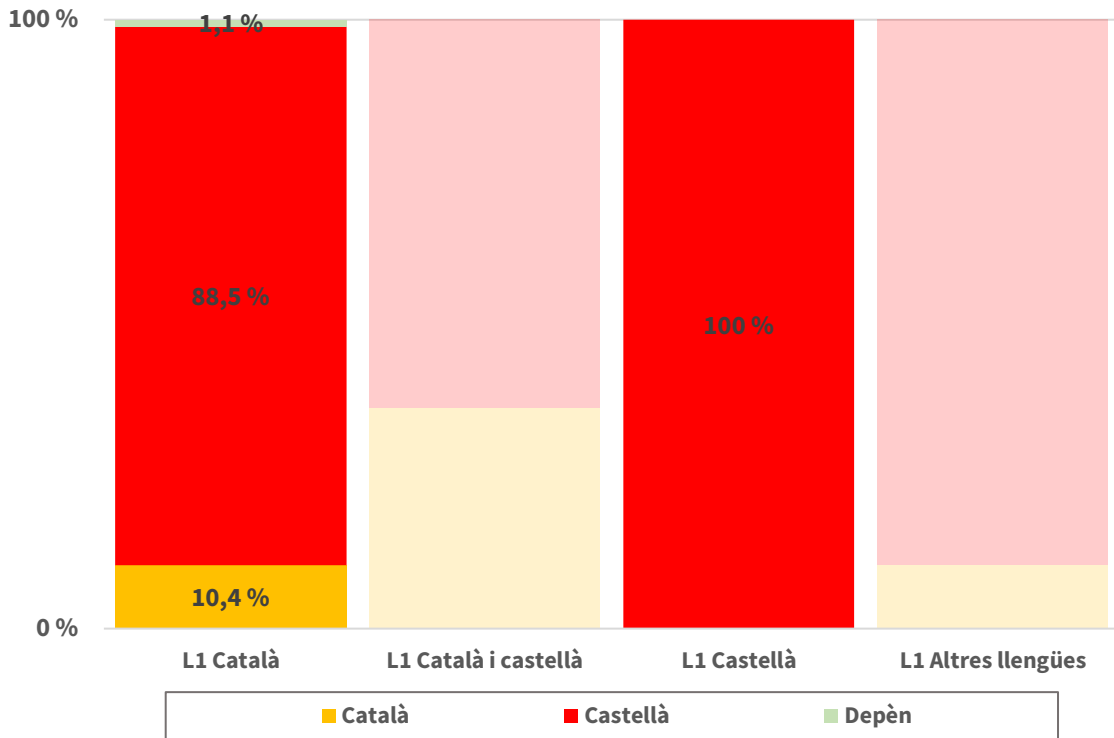
Un altra comportament lingüístic interessant per analitzar és el del comportament de la població a l'hora de parlar amb un interlocutor que parla únicament el castellà (Gràfic 8). En aquest cas, veim com s'accentua el comportament que s'ha descrit en el punt anterior.

Gràfic 8: Llengua parlada davant d'un interlocutor que parla castellà

Quan l'interlocutor parla en castellà, el 91,3 % de la població parlaria en aquesta llengua i només un 8 % ho faria en català. Tal com hem fet abans, també és d'interès mostrar el comportament segons la llengua inicial (Gràfic 9).

Gràfic 9: Llengua parlada davant d'un interlocutor que parla castellà segons llengua inicial

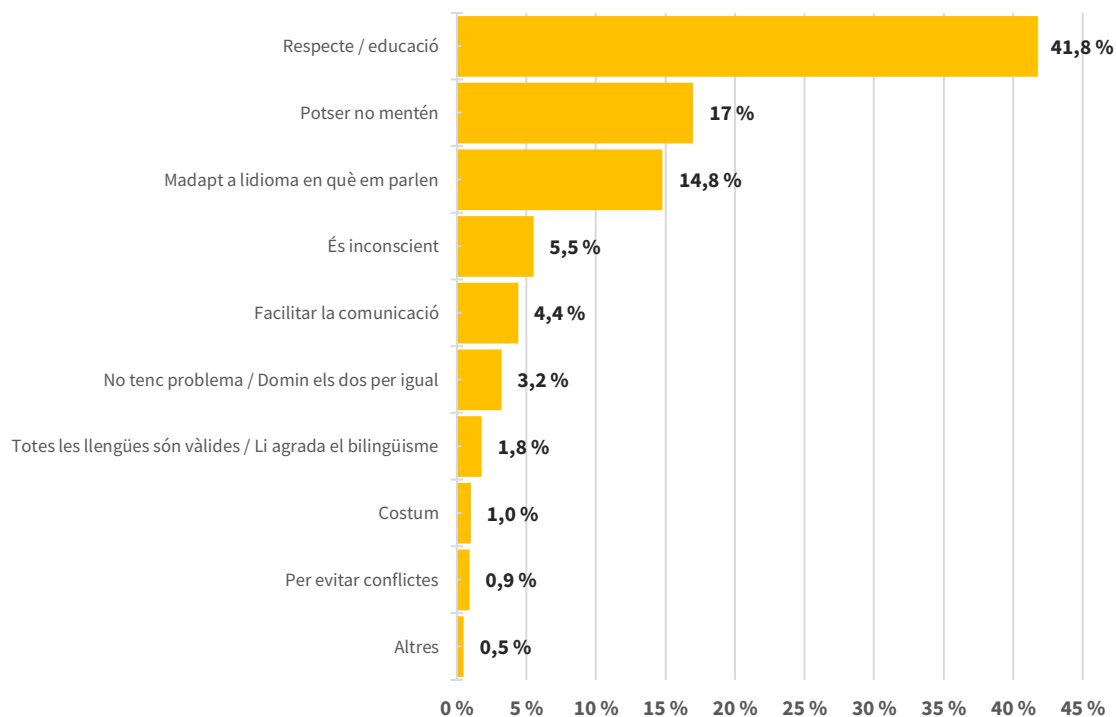

Els valors mostren que hi ha una relació significativa entre les variables (Khi quadrat<0.05) però en el cas dels bilingües i parlants d'altres llengües no hi ha mostra suficient.

Tal com era d'esperar una vegada vists els resultats de tota la població, l'ús del castellà és molt elevat tant en catalanoparlants com en castellanoparlants. Com és lògic, el 100 % dels castellanoparlants utilitza el castellà quan el seu interlocutor fa servir la mateixa llengua, però només un 10,4 % dels catalanoparlants utilitzen el català amb interlocutors que parlen en castellà.

Per tant, estam davant d'un procés de convergència lingüística cap al castellà per part de bona part de la població catalanoparlant, però per a entendre quins són els motius pels quals es dona aquest procés, a l'enquesta es va incloure la pregunta "per què no respon en català?". Al Gràfic 10 hi podem veure els resultats, només de la població que té el català com a llengua inicial.

Gràfic 10: Motius pels quals no responen en català (només L1 català)

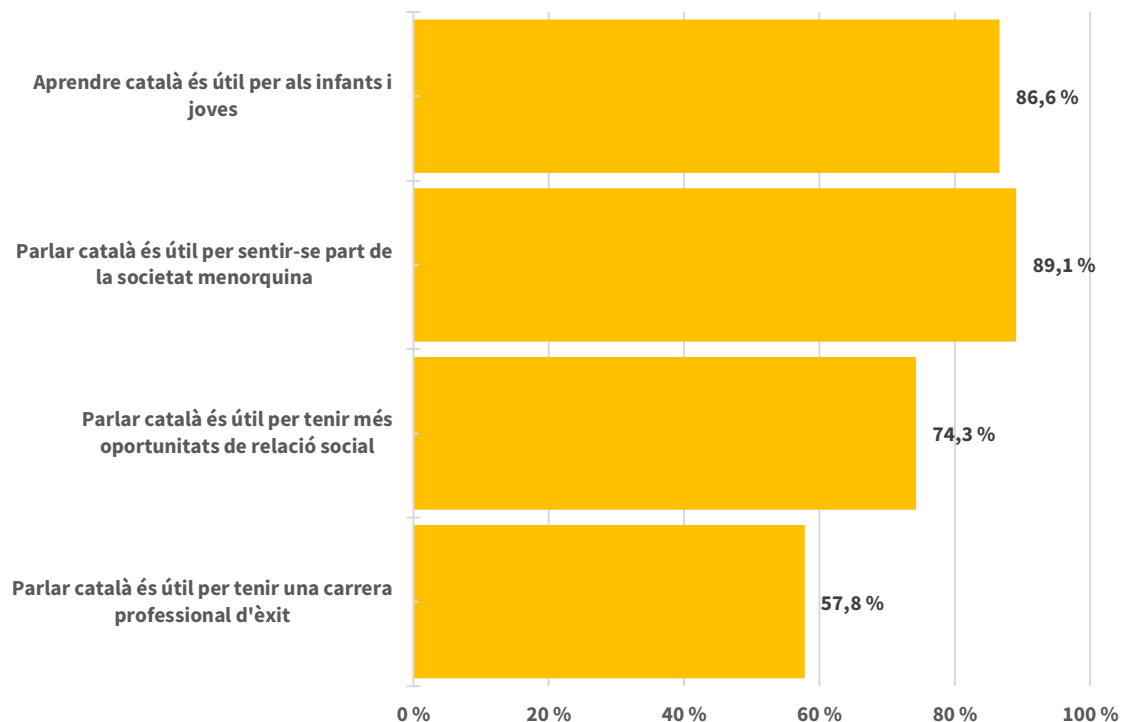
El principal argument per a no utilitzar el castellà, que ha respost el 41,8 % dels catalanoparlants, és el que el fet d'adaptar-se a la llengua de l'interlocutor és un sinònim de respecte i educació, seguidament hi trobam la possibilitat que l'interlocutor no entengui el català (17 %) i, en tercer lloc, que tenen l'enquestat s'adapta a l'idioma amb què li parlen.

Cap dels altres motius no arriba al 10 % de respostes.

3. Capital simbòlic de la llengua

A l'enquesta també es plantejaven diferents preguntes respecte del capital simbòlic de la llengua, concretament sobre la percepció que té la població respecte de la utilitat que té conèixer i parlar el català de cara el futur dels infants i joves. En concret es demanaven 4 aspectes: la utilitat general d'aprendre català, la utilitat per sentir-se part de la societat menorquina, la utilitat per tenir més oportunitats de relació social i per a tenir una carrera professional. Els resultats es mostren al Gràfic 11.

Gràfic 11: Capital simbòlic de la llengua

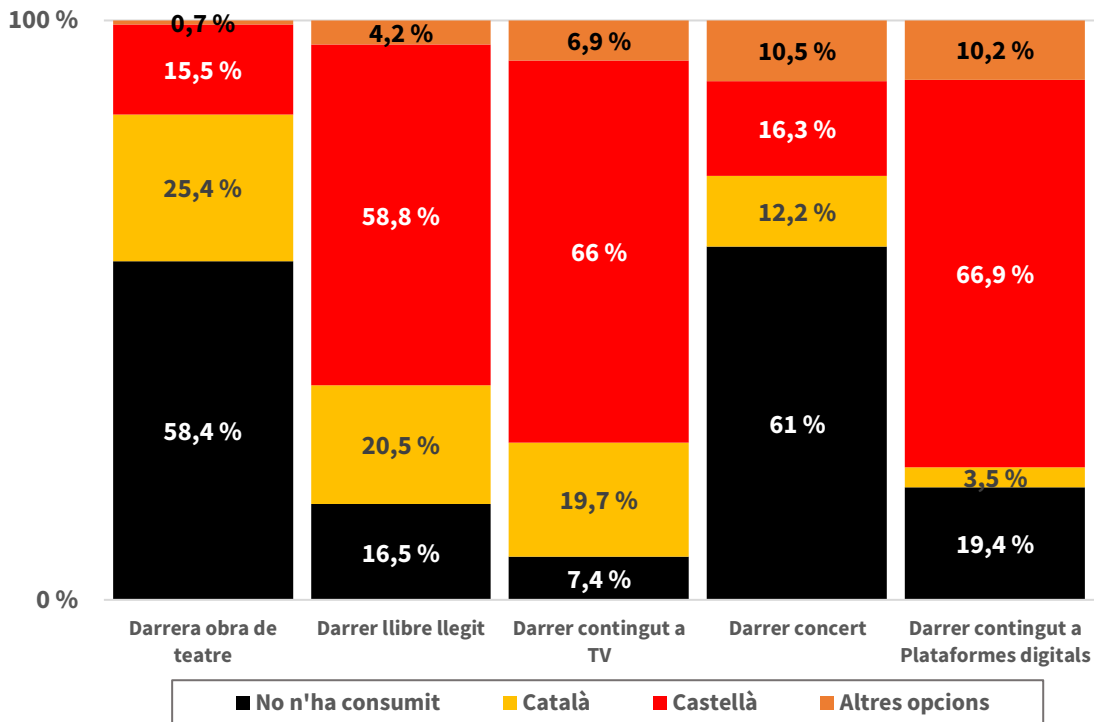

Els resultats mostren que hi ha un acord majoritari a les quatre preguntes realitzades. Tot i així, hi ha diferències entre elles. Les dues qüestions que proposen temes més genèrics (utilitat d'aprendre català i utilitat de parlar-lo per sentir-se part de la societat) tenen un suport de prop del 90 % de la població. Quant a tenir més oportunitats de relació social el percentatge és del 74,3 % de la població mentre que el referent a la carrera professional el percentatge no arriba al 60 %.

4. Consum cultural

Pel que fa el consum cultural es va demanar a la població menorquina la llengua del darrer producte cultural que havien consumit en el darrer any. Concretament es volia saber el consum del català en el teatre, la literatura, la televisió, la música en viu i el contingut de les plataformes digitals. Els resultats es mostren al Gràfic 12.

Gràfic 12: Presència del català en el consum cultural

L'únic àmbit on el català té més presència que el castellà és el del teatre: la darrera obra que ha vist un 25,4 % de la població ha estat en català i la d'un 15,5 % que ha estat en castellà. En la resta d'àmbits del consum cultural la llengua majoritària és la castellana i el català ronda el 20 % de consum en els llibres i la televisió, un 12,2 % en la música en directe i un anecdòtic 3,5 % en el contingut de plataformes digitals.

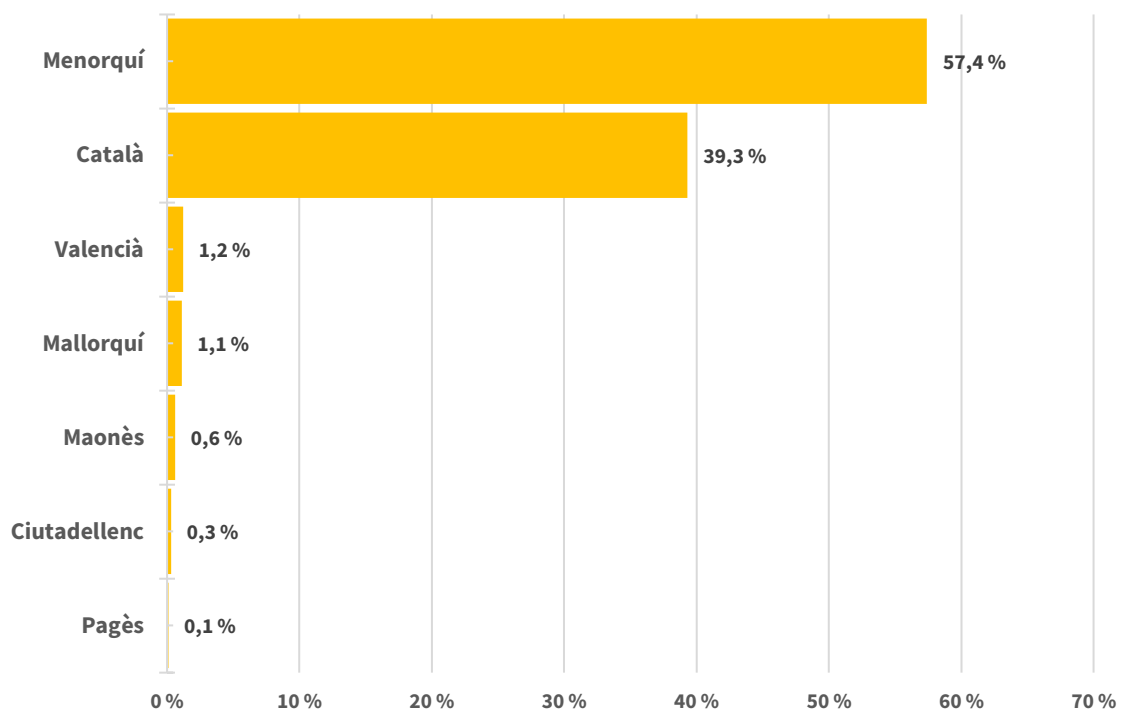
Cal esmentar, també, l'alt percentatge de persones que declaren que no han consumit productes culturals en el darrer any destacant, sobretot, el 58,4 % que no ha anat a veure cap obra de teatre i el 61 % que no ha assistit a cap concert.

5. Unitat i model de la llengua

5.1. Nom de la llengua

En aquest apartat s'analitzarà de quina manera anomenen, els habitants de Menorca, la llengua pròpia de la illa. Aquesta és una variable construïda a partir de les respostes espontànies a l'enquesta en qualsevol de les preguntes referents a la llengua. Per tant, no hi havia una pregunta específica respecte de com anomena la llengua els membres de la mostra. Els resultats són els que es poden veure al Gràfic 13.

Gràfic 13: Nom donat a l'hora de referir-se a la llengua

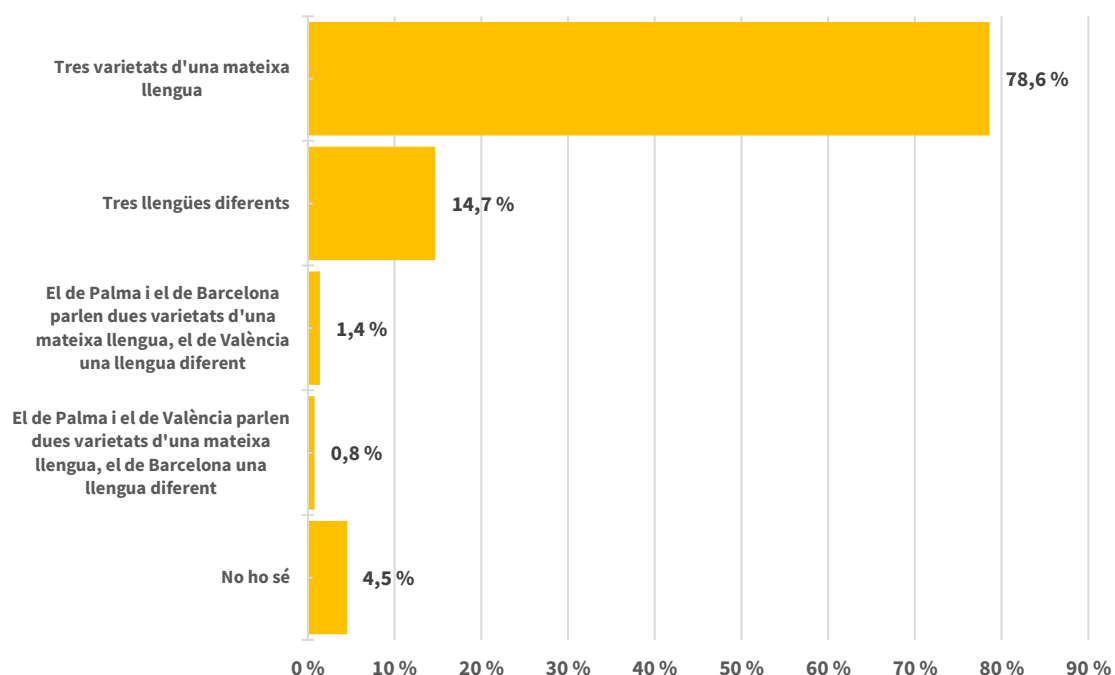

Els dos noms més esmentats a l'hora de referir-se a la llengua pròpia de Menorca són “Menorquí” (57,4 %) i “Català” (39,3 %). Cap de les altres formes d’anomenar-ho arriba al 2 %

5.2. Unitat de la llengua

Tot i que, tal com hem vist, hi ha dues formes majoritàries d’anomenar la llengua (menorquí i català), això no té perquè voler dir que hi hagi l’opinió que les dues llengües siguin diferents. Per aquest motiu es va incloure la pregunta de si una persona de València, una de Palma i una de Barcelona parlen la mateixa llengua (Gràfic 14).

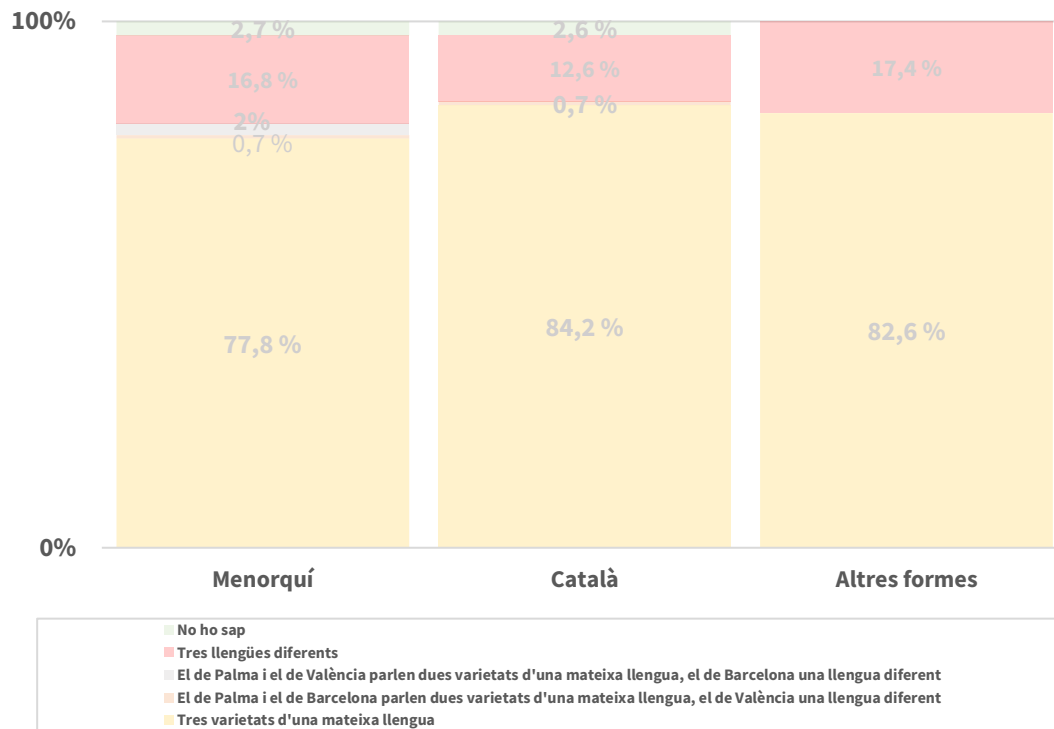
Gràfic 14: Percepció sobre la unitat de la llengua

L'opinió majoritària, concretament la d'un 78.6 % de la societat menorquina, és que les llengües dels tres territoris són la mateixa i només un 14,7 % creu que són llengües diferents. També és destacable, en aquest cas, el percentatge de persones que declaren no saber-ho o no tenir-ne una opinió (4.5 %).

Tot seguit s'analitzarà si hi ha alguna relació entre la forma d'anomenar la llengua i el fet de considerar que les llengües dels diferents territoris de parla catalana són la mateixa o no. Per aquest motiu s'han relacionat les dues variables (Gràfic 15).

Gràfic 15: Percepció sobre la unitat de la llengua segons forma d'anomenar la llengua

Els valors mostren que no hi ha relació significativa entre els grups ($\chi^2 > 0.05$)

Les dades mostren que no hi ha relació significativa entre la forma d'anomenar la llengua i la percepció de la unitat de la llengua. El tres grups es mostren favorables, en la seva gran majoria, a la unitat de la llengua.

Sí que és cert que les dades apunten que aquells que anomenen “Català” a la llengua tenen més tendència a estar d'acord en la unitat de la llengua. Tot i així, tal com hem esmentat, les diferències no són estadísticament significatives i, per tant, no és un element que es pugui afirmar amb rotunditat.

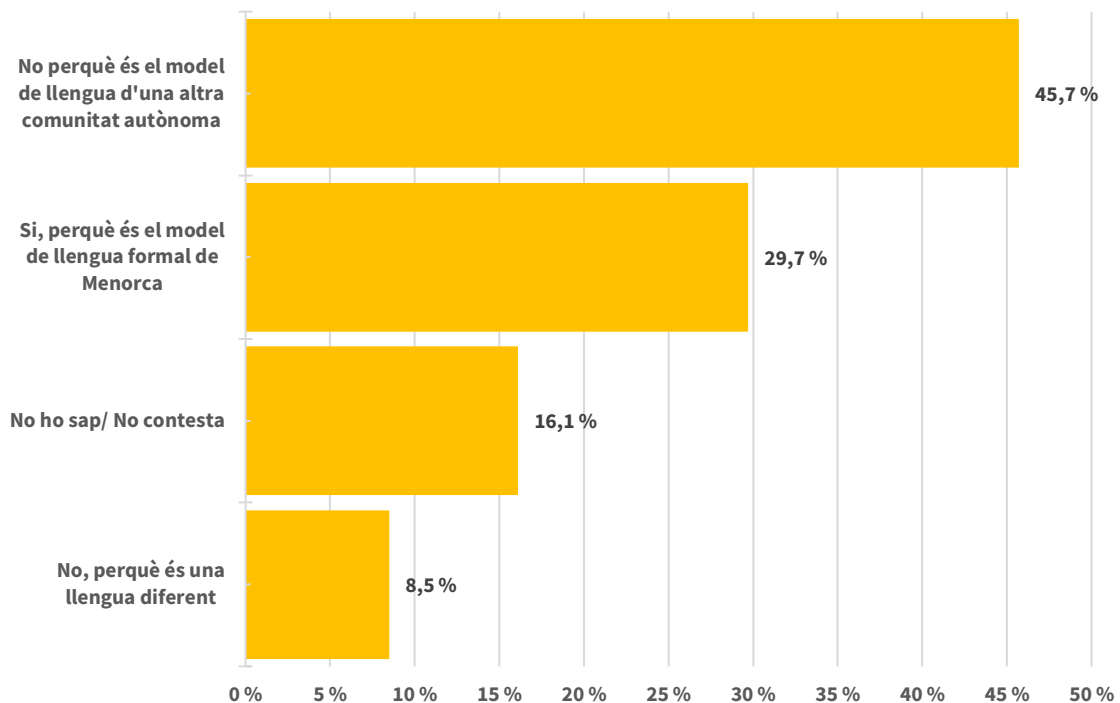
5.3. Model de llengua

En el darrer apartat s’analitzarà l’opinió de la població menorquina respecte del model de llengua en dos àmbits concrets: l’escola i la televisió pública balear.

5.3.1. Model de llengua a l’escola

En primer lloc, pel que fa el model de llengua de l’escola, la pregunta concreta que es va formular era si “considera que el model de la llengua que s’ensenya a l’escola és el parlar propi de Menorca” (Gràfic 16).

Gràfic 16: Opinió sobre el model de llengua a l’escola

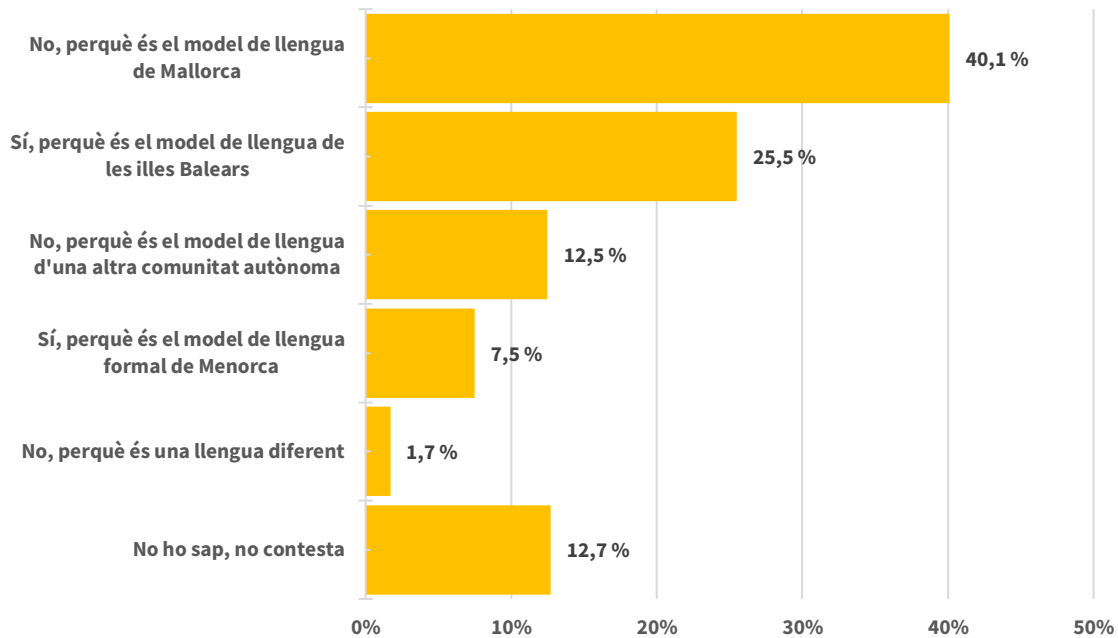
Les dades mostren que un 61,8 % de menorquins creuen que el model de llengua que s’ensenya a l’escola és el propi de Menorca. Els que han respost que “no”, però, es divideixen en dos grups diferents: els que ho creuen perquè consideren que el model de llengua és d’una altra comunitat autònoma (un 45,7 % de la població) i els que pensen que la llengua que s’ensenya a l’escola i la que es parla a Menorca són diferents (un 8,5 %).

Un 29,7 % de la mostra opina que el model de llengua que s’ensenya a l’escola és la mateixa que el que es parla a Menorca, en concret al seu mode formal i, de nou, és destacable el percentatge de població que no té una opinió al respecte (16,1 %).

5.3.2. Model de llengua a IB3

Finalment, en el cas de la televisió pública, la pregunta concreta que es va fer era si “Consideres que el model de llengua que s’usa a IB3 és el parlar propi de Menorca?” (Gràfic 17)

Gràfic 17: Opinió sobre el model de llengua a IB3

Altra volta, tal com passava en el gràfic anterior, hi ha una percepció majoritària que es tracta de dos models de llengua diferents. La suma dels percentatges dels que tenen aquesta opinió, però, és lleugerament més baixa que en el cas del model de llengua de l’escola i arriba al 54.3 % de la població. Aquest percentatge es pot dividir entre els que consideren que el model de llengua d’IB3 és de Mallorca (40,1 %) els que creuen que és d’una altra comunitat autònoma (12,5 %) i els que consideren que son llengües diferents (1,7 %).

Els que opinen que el model d’IB3 és el mateix que el que es parla al carrer es poden dividir en dos grups: els que creuen que el model de la televisió és el model de llengua de les Illes Balears (25,5 %) i els que opinen que és el model de llengua formal de Menorca (7,5 %).

Una vegada més, també cal destacar el percentatge de població que no sap o no contesta a la pregunta (12,7%).

6. Conclusions

Després d'haver analitzat les dades provinents de l'enquesta a la població de Menorca, es poden extreure les següents conclusions.

- El perfil sociolingüístic de la població menorquina és molt favorable al català: poc més del 95 % de la població l'entén, prop del 80 % de la població sap parlar català i més de la meitat de la població domina les quatre habilitats (entendre, parlar, llegir i escriure). A més, prop del 60 % de menorquins tenen el català com a llengua inicial i com a llengua habitual. Les dades també són positives pel que fa la percepció del capital simbòlic que té el català per als infants i joves menorquins. La majoria de la població considera que entendre i parlar el català és útil per al futur dels joves.
- Tot i que les dades del perfil sociolingüístic i el capital simbòlic de la llengua són positives i fan pensar en què el català està en una situació molt favorable, hi ha altres elements que no són tan bons, sobretot per allò referent als comportaments sociolingüístics i les grans diferències entre catalanoparlants i castellanoparlants: una quarta part dels catalanoparlants no utilitza la seva llengua i 17,8 % declara que depèn de la situació quan s'adreça a una persona desconeguda. Si aquesta persona parla en castellà, aquest percentatge puja fins al 90 %. Per contra, els castellanoparlants tenen un nivell de lleialtat lingüística molt més elevada: un 79,5 % parla castellà amb un desconegut i un 100 % ho fa quan l'interlocutor parla en castellà.
- Pel que fa el consum cultural, el català també es troba en una mala situació. Només en el teatre hi ha un consum superior al castellà, mentre que en la resta d'àmbits (llibres, televisió, concerts i plataformes digitals) hi ha un consum superior del castellà entost del català. Tot i així, en aquest sentit cal destacar, també, l'alt percentatge de població que ha declarat que no ha consumit cap producte cultural en el darrer any.
- El darrer apartat de l'enquesta tractava sobre el model lingüístic de la llengua a l'escola i a la televisió pública balear. Les dades conclouen que hi ha una percepció generalitzada que, en cap dels dos àmbits, el model lingüístic es correspon amb la forma de parlar de Menorca. Aquesta tendència és molt més accentuada en el model lingüístic de l'escola que no en la televisió.

Així per tant, la situació del català a Menorca viu en una situació dual: si bé el català és la llengua majoritària a nivell familiar i social, el seu nivell de coneixement és elevat i que bona part de la població el considera una llengua útil per al futur dels joves i infants, viu una situació d'inferioritat i subordinació respecte del castellà en els comportaments sociolingüístics i en el consum cultural.